

Sygn. akt I ACa 689/18

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 maja 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Paweł Czepiel
Sędziowie:	SSA Jerzy Bess (spr.) SSA Józef Wąsik
Protokolant:	st. sekr. sądowy Beata Zaczyk

po rozpoznaniu w dniu 23 maja 2019 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa Skarbu Państwa – Naczelnika Urzędu Skarbowego w M.

przeciwko J. L.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanego

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 1 czerwca 2017 r. sygn. akt I C 2292/16

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od pozwanego na rzecz strony powodowej kwotę 8.100 zł (osiem tysięcy sto złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

SSA Jerzy Bess SSA Paweł Czepiel SSA Józef Wąsik

Sygn. akt I ACa 689/18

UZASADNIENIE

Powód Skarb Państwa- Naczelnik Urzędu Skarbowego w M. w pozwie przeciwko J. L. wniósł o uznanie za bezskuteczną w stosunku do powoda umowy darowizny z dnia 4 stycznia 2012 r. sporządzonej w formie aktu notarialnego nr Rep(...) przez notariusza A. S. pomiędzy M. L. a J. L., mocą której właścicielem nieruchomości położonej w K. gmina (...)powiat (...), województwo (...) składającej się z działek pgr. Nr (...), (...), (...), pgr. (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), pgr. (...), o łącznej powierzchni 0,6458 ha, dla której IV Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w M. prowadzi księgę wieczystą nr (...) został w 1/10 części J. L. oraz ugody sądowej zawartej przed Sądem Rejonowym w

M. w dniu 16 kwietnia 2012 r. sygn. akt (...) w przedmiocie zniesienia współwłasności tej nieruchomości. Na podstawie tej czynności właścicielem opisanej nieruchomości został J. L.. Nadto, powód wniósł o zasądzenie od pozwanego na jego rzecz zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Na uzasadnienie swojego żądania powód wskazał, iż jego wierzytelność w stosunku do dłużnika M. L. z tytułu zaległości podatkowych wraz z odsetkami, kosztami egzekucyjnymi i kosztami upomnienia wynosi 446.167,74 zł. Wierzytelność powoda jest stwierdzona tytułem wykonawczym nr SM (...) z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych oraz decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w K. z dnia 9 października 2014 r. nr (...).

Podatnik M. L. posiada zaległości podatkowe z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodu lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach za 2007 r. Przed Naczelnikiem Urzędu Skarbowego w M. toczy się postępowanie egzekucyjne w administracji wobec M. L., które jest bezskuteczne. Pomimo zastosowania wielu środków egzekucyjnych nie udało się uzyskać zaspokojenia wierzytelności. Powód podał, że prowadził postępowanie mające na celu wyjawienie majątku dłużnika przed Sądem Rejonowym w M.. Dłużnik M. L. złożył wykaz majątku na podstawie art. 913 k.p.c., z którego wynika, że nie posiada składników majątkowych, z których mogłaby być prowadzona skutecznie egzekucja.

Powód podał, że w dniu 4 stycznia 2012 r. M. L. dokonał darowizny w formie aktu notarialnego Nr (...) zawartej przed notariuszem A. S. udziału wynoszącego 1/10 część we współwłasności nieruchomości, położonej w K. gmina (...) powiat (...) województwo (...) składającej się z działek nr pgr. (...), (...), (...), pgr. (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), pgr. (...), o łącznej powierzchni 0,6458 ha, dla której IV Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w M. prowadzi księgę wieczystą nr (...) na rzecz J. L.. Następnie strony tej umowy, tj. M. L. i J. L. dokonali zniesienia współwłasności tej nieruchomości przez zawarcie ugody przed Sądem Rejonowym w M. w dniu 16 kwietnia 2012 r. w sprawie sygn. akt (...). Na podstawie tych czynności właścicielem nieruchomości został J. L., który w dniu 24 sierpnia 2012 r. złożył zgłoszenie o nabyciu własności rzeczy lub praw, a następnie w dniu 18 września 2012 r. jego korektę. W tych dokumentach podał wartość nabytego prawa na kwotę 400.000,00 zł

W ocenie wierzyciela (powoda) czynności prawne umowy darowizny i zniesienia współwłasności nieruchomości zostały dokonane przez dłużnika ze świadomością pokrzywdzenia powoda. Dłużnik wiedział o istnieniu wierzytelności. Wobec podatnika toczyło się postępowanie w sprawie o ustalenie wysokości zobowiązania podatkowego w podatku dochodowym od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów lub nieznajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach za rok 2007 r.

Zdaniem powoda M. L. miał świadomość, że w związku z ujawnieniem przez organ podatkowy za 2007 r. wydatków nie znajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach lub pochodzących ze źródeł nieujawnionych, organ ustali na podstawie poniesionych przez podatnika w roku podatkowym wydatków i wartości zgromadzonego mienia w tym roku wysokość jego dochodów i wysokość podatku.

W chwili dokonywania umowy darowizny udziału w nieruchomości oraz zniesienia współwłasności M. L. liczył się z tym, że z związku z jego działalnością może mieć wierzyciela w postaci Naczelnika Urzędu Skarbowego w M. i że te czynności mogą być połączone z pokrzywdzeniem wierzyciela.

Powód podniósł, że J. L. jest osobą bliską dłużnikowi M. L., gdyż jest to jego brat.

Powód powołał się nadto na domniemania wynikające z art. 527 § 3 k.c., art. 528 k.c., art. 529 k.c. i art. 530 k.c.

Pozwany J. L. w odpowiedzi na pozew wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie od powoda na jego rzecz kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego wedle norm przepisanych.

Pozwany przyznał, że w dniu 4 stycznia 2012 r. zawarł z M. L. w formie aktu notarialnego umowę darowizny nieruchomości położonej w K., gmina (...), powiat (...), województwo (...), składającej się z działek nr (...), pgr. (...),

(...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), pgr. (...) o łącznej powierzchni 0,6458 ha, dla której Sąd Rejonowy w M., IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...), mocą której stał w 1/10 współwłaścicielem nieruchomości. Przyznał również, że dnia 16 kwietnia 2012 r. zawarł z M. L. przed Sądem Rejonowym w M. ugodę sądową, w sprawie sygn. akt (...), w przedmiocie zniesienia współwłasności w/w nieruchomości, w wyniku której został jej właścicielem.

Pozwany przyznał, że w chwili dokonywania transakcji pozostawał w bliskich relacjach z M. L., swoim bratem.

Jednocześnie, pozwany wyjaśnił, iż w momencie nabywania przedmiotowej nieruchomości nie miał świadomości, iż M. L. posiadał zaległości podatkowe z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodów lub nieznanających pokrycia w ujawnionych źródłach za 2007 roku. Pozwany podniósł, że do zbycia przedmiotowej nieruchomości na jego rzecz doszło w 2012 r., natomiast wierzytelność powoda wobec dłużnika z tytułu zaległości podatkowych za rok 2007 r. powstała dopiero 20 grudnia 2013 r., z dniem doręczenia decyzji organu podatkowego ustalającej wysokość zobowiązania, tj. blisko dwa lata po dokonaniu przez pozwanego i dłużnika kwestionowanych czynności.

Pozwany stoi na stanowisku, że skoro wierzytelność powoda wobec dłużnika nie istniała w chwili dokonywania tej czynności, to podstawą zmierzającą do jej ubezszkudzenia nie może być art. 527 k.c., stanowiący o wierzytelnościach istniejących w chwili dokonywania czynności, ale art. 530 k.c. regulujący te kwestię w odniesieniu do wierzytelności przyszłych. Pozwany podniósł, że wykładania art. 530 k.c. prowadzi do wniosku, iż niezbędne jest udowodnienie nie tylko faktu, że zawierając kwestionowaną czynność dłużnik liczył się z tym, że w związku ze swoją działalnością może mieć w przyszłości wierzycieli, ale niezbędne jest także udowodnienie, że przez czynność miał zamiar pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli, a więc, że celem czynności było spowodowanie niewypłacalności i uniemożliwienie uzyskania zaspokojenia. Wskazanie na zamiar prowadzi do wniosku, że ustawodawca wymaga celowego dążenia do pokrzywdzenia wierzyciela, nie wystarcza tylko świadomość pokrzywdzenia.

Pozwany podał, że w jego ocenie powód nawet w najmniejszym stopniu nie dowodzi faktu, że dokonując przedmiotowej czynności prawnej dłużnik M. L. działał w celu i z zamiarem pokrzywdzenia powoda, ograniczając się do stwierdzenia, że zamiar ten wynika z okoliczności, iż z uwagi na trwające postępowanie podatkowe dłużnik winien liczyć się z tym, że w związku z jego działalnością może mieć wierzyciela, i że czynność ta może być połączona z pokrzywdzeniem wierzyciela.

Nadto, pozwany powołał się na wątpliwości, jakie jego zdaniem w doktrynie prawa i orzecznictwie sądów budzi kwestia możliwości stosowania skargi pauliańskiej w odniesieniu do wierzytelności o charakterze publicznoprawnym.

Sąd Okręgowy w Krakowie zaskarżonym wyrokiem z dnia 1 czerwca 2017 r., sygn. akt I C 2292/16:

I. uznał za bezskuteczną w stosunku do strony powodowej umowę darowizny nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...), prowadzoną przez Sąd Rejonowy w M., zawartą w dniu 4 stycznia 2012 r. pomiędzy dłużnikiem M. L. i pozwanym J. L. przed notariuszem A. S. w Kancelarii Notarialnej w D., Rep. (...) oraz ugodę sądową zawartą w dniu 16 kwietnia 2012 r. przed Sądem Rejonowym w M., w sprawie sygn. akt (...), w przedmiocie zniesienia współwłasności tej nieruchomości – co do wierzytelności strony powodowej z tytułu należności z tytułu podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych za 2007 r. w kwocie 446.168 zł źródeł przychodów lub nieznanających pokrycia w ujawnionych stwierdzonej decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w K. z dnia 9 października 2014r. nr (...) oraz tytułem wykonawczym wydanym przez Naczelnika Urzędu Skarbowego w M. nr SM (...);

II. zasądził od pozwanego na rzecz strony powodowej kwotę 10.800 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego;

III. nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 22.309 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych, od których uiszczenia strona powodowa była zwolniona.

Podstawą rozstrzygnięcia były następujące ustalenia stanu faktycznego:

Brat pozwanego M. L. jest dłużnikiem Skarbu Państwa – Urzędu Skarbowego w M. z tytułu zobowiązań podatkowych podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodu lub niezajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach za 2007 r., które na dzień 29 września 2016 r. wyniosły 446.167,74 zł.

Na mocy umowy darowizny zawartej w dniu 4 stycznia 2012 r. przed notariuszem A. S. w Kancelarii Notarialnej w D. M. L. darował swojemu bratu J. L. 1/10 udziału we współwłasności nieruchomości położonej w miejscowości K., gmina (...), powiat M., województwo (...) stanowiącej działki o numerach pgr. Nr (...), (...), (...), pgr. (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) i pgr. (...), dla której Sąd Rejonowy w M., IV Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...).

M. L. i J. L. w dniu 16 kwietnia 2012 r. zawarli przed Sądem Rejonowym w M., I Wydział Cywilny ugodę, na mocy której zniesiona została współwłasność nieruchomości objętej księgą wieczystą nr (...) w ten sposób, że własność w całości przypadła J. L. bez spłat na rzecz M. L..

Postanowieniem z dnia 13 kwietnia 2010 r. nr (...) Naczelnik Urzędu Skarbowego w M. wszczął z urzędu postępowanie podatkowe w stosunku do M. L. z tytułu zobowiązań podatkowych - podatku dochodowego od osób fizycznych od dochodów z nieujawnionych źródeł przychodu lub niezajdujących pokrycia w ujawnionych źródłach za 2007 r. Postępowanie zakończyło się decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w K. z dnia 9 października 2014 r. ustalającą wysokość podatku. Przeciwko dłużnikowi został wystawiony tytuł wykonawczy nr (...). Egzekucja przeciwko dłużnikowi okazała się bezskuteczna. Dłużnik brał udział w postępowaniu podatkowym w charakterze strony.

W rozważaniach prawnych Sąd przedstawił następujące motywy wyroku:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie.

Stosownie do treści artykułu 527 k.c. gdy skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć (§1). Czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (§ 2). Jeżeli skutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli uzyskała korzyść majątkową osoba będąca w bliskim z nim stosunku, domniemywa się, że osoba ta wiedziała, iż dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli (§ 3).

Zgodnie z utrwalonym poglądem doktryny i orzecznictwa pokrzywdzenie wierzyciela należy oceniać nie według chwili dokonania spornej czynności prawnej dłużnika z osobą trzecią, lecz według chwili jej zaskarżenia czyli wystąpienia z żądaniem uznania bezskuteczności czynności prawnej. Ocena zasadności skargi pauliańskiej wymaga ustalenia, czy pokrzywdzenie wierzycieli zachodzi w chwili orzekania, w innej chwili nie wiadomo bowiem, czy prawo zaspokojenia doznało uszczerbku (por. np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2011 r., sygn. akt V CSK 35/11, Legalis nr 453314).

Stosownie do art. 527 § 2 k.c. czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli skutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności. Dłużnik staje się zaś niewypłacalny w wyższym stopniu także wtedy, gdy zaspokojenie można uzyskać z dodatkowym znacznym nakładem kosztów, czasu i ryzyka. Pokrzywdzenie (art. 527 §2 k.c.) powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2001 r., sygn. akt IV CKN 525/00, Legalis nr 53541).

Na gruncie niniejszej sprawy przedmiotem ochrony jest wierzytelność publicznoprawna przysługująca Skarbowi Państwa, w którego imieniu działa Naczelnik Urzędu Skarbowego w M., z tytułu podatku dochodowego od osób

fizycznych. Na wstępie należy podkreślić, iż instytucja skargi pauliańskiej znajduje zastosowanie do należności publicznoprawnych – podatkowych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, iż publicznoprawny charakter wierzytelności, której źródłem jest decyzja administracyjna nie stanowi przeszkody dla uznania dopuszczalności drogi sądowej w wypadku, gdy wierzyciel dochodzi od swojego dłużnika roszczenia, którego źródłem jest decyzja administracyjna. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2010 r., sygn. akt II CSK 227/10, Legalis nr 276047). W związku z powyższym pogląd o dopuszczalności ochrony wierzytelności publicznoprawnych (podatkowych) w drodze skargi pauliańskiej należy uznać za utrwalony.

Jak wynika z przeprowadzonego postępowania dowodowego powodowi przysługuje w stosunku do dłużnika M. L. wierzytelność stwierdzona tytułem wykonawczym nr SM (...) oraz decyzją Dyrektora Izby Skarbowej w K. z dnia 9 października 2014 r.

W okolicznościach niniejszej sprawy nie budzi wątpliwości, że dłużnik miał świadomość toczącego się postępowania podatkowego bowiem brał w nim udział, jak również miał świadomość co do wysokości ewentualnych należności w stosunku do Skarbu Państwa.

Sąd doszedł do przekonania, że umowa z dnia 4 stycznia 2012 r. roku została zawarta z pokrzywdzeniem wierzycieli. W niniejszej sprawie czynność prawna dokonana została pod tytułem darmym, co prowadzi do zastosowania art. 528 k.c., zgodnie z którym: „Jeżeli skutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli”. Nie ma więc potrzeby badania, czy pozwany wiedział albo przynajmniej mógł dowiedzieć się o tym, że jego brat działał ze świadomością pokrzywdzenia strony powodowej.

Zdaniem Sądu, dłużnik M. L. darując pozwanemu nieruchomości co najmniej godził się z faktem, że w efekcie tej czynności Skarb Państwa nie uzyska zaspokojenia wierzytelności podatkowych lub uzyska je w mniejszym stopniu, niż by to nastąpiło, gdyby darowizny nie dokonano. Działał więc ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Zamiar pokrzywdzenia przyjąć należy także u tego, kto w chwili dokonywania czynności liczył się z tym, że w związku z jego działalnością może mieć wierzycieli i że czynność jego może być połączona z ich krzywdą.

Nie budzi także wątpliwości, że zawierając umowę dłużnik działał z pokrzywdzeniem wierzycieli bowiem skutek tej czynności stał się w co najmniej wyższym stopniu niewypłacalny niż przed jej dokonaniem (art. 527 § 2 k.c.). Przeprowadzone postępowanie dowodowe wykazało, że prowadzona egzekucja okazała się nieskuteczna, nie istnieje majątek stanowiący realne źródło zaspokojenia wierzycieli. Umowa miała charakter nieodpłatny, a korzyść majątkową odniosła osoba pozostająca z dłużnikiem w bardzo bliskim stosunku – jego brat. Rodziło to określone domniemania prawne (art. 527 § 3 k.c.) - działania ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Domniemania te na gruncie niniejszej sprawy nie zostały w żaden sposób obalone. To samo dotyczy zawartej następnie ugody sądowej.

Wobec powyższego, Sąd orzekł jak w punkcie I sentencji wyroku, biorąc za podstawę przywołane przepisy.

O kosztach procesu pomiędzy stronami orzekł Sąd na zasadzie art. 98 §1 i 3 i art. 99 k.p.c. – pkt II wyroku.

Nadto Sąd nakazał pozwanemu, aby uiszczył na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 22.309 zł tytułem niewiszczonych kosztów sądowych – opłaty należnej od pozwu, od których uiszczania strona powodowa była zwolniona, na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. (Dz.U. z 2016 r., poz. 623) - pkt III sentencji wyroku.

Pozwany apelacją zaskarżył niniejszy wyrok w całości, zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 527 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie, w odniesieniu do przysługującej Pozwanemu wierzytelności o charakterze publicznoprawnym,

a w przypadku nie uwzględnienia ww. zarzutu, naruszenie:

2. art. 527 § 1 k.c. w związku z art. 530 k.c. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie w sytuacji, w której w chwili dokonywania czynności Powód nie był jeszcze wierzycielem Pozwanego,

3. art. 527 § 2 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, w wyniku którego czynność, która nie została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, uznana została za bezskuteczną,

4. naruszenie przepisów postępowania mające wpływ na wynik sprawy, tj. art. 233 k.p.c., polegające na braku wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego tj. pominięcie dowodów wskazujących na fakt, że czynność prawna, której uznania za bezskuteczną żąda Powód nie została dokonana z pokrzywdzeniem wierzyciela.

Podnosząc powyższe zarzuty, pozwany wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku, oddalenia powództwa w całości i zasądzenie na rzecz Pozwanego kosztów postępowania w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje, wedle norm przepisanych.

Powód wniósł o:

1. oddalenie apelacji w całości;

2. zasądzenie od pozwanego na rzecz powoda kosztów postępowania odwoławczego wg norm prawem przepisanych w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Jakkolwiek niektóre zarzuty apelacji okazały się uzasadnione, to jednak apelacja pozwanego co do zasady jest bezzasadna.

Na wstępie należy zaznaczyć, że Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu I instancji, iż pogląd o dopuszczalności ochrony wierzytelności publicznoprawnych (podatkowych) w drodze skargi pauliańskiej należy uznać za utrwalony, co pozwala przejść do oceny pozostałych zarzutów apelacji.

Sąd Apelacyjny uznaje za zasadny zarzut pozwanego, że zgodnie z art. 21 § 1 pkt 2 Ordynacji podatkowej zobowiązania podatkowe powstają z chwilą doręczenia decyzji ustalającej wysokość podatku. W oparciu o przytoczony przepis należy dojść do wniosku, że zobowiązanie podatkowe M. L. z tytułu podatku dochodowego od nieujawnionych źródeł za 2007 rok, powstało z dniem doręczenia mu decyzji naczelnika Urzędu Skarbowego w M. z dnia 4.12.2013 r.. Tak więc bez względu na toczące się postępowanie podatkowe, w chwili dokonywania kwestionowanej czynności M. L. nie był jeszcze wierzycielem pozwanego.

W tym kontekście ma rację skarżący, że skoro Wierzytelność powoda wobec dłużnika M. L. nie istniała w chwili dokonywania tej czynności, to podstawą roszczenia zmierzającego do jej ubezskutecznienia nie może być jedynie art. 527 k.c., stanowiący o wierzytelnościach istniejących w chwili dokonania czynności, ale art. 530 k.c. regulujący tę kwestię w odniesieniu do wierzytelności przyszłych.

Przechodząc do oceny, czy zostały spełnione przesłanki skargi pauliańskiej z art. 530 k.p.c. na wstępie należy wskazać, że przyszli wierzyciele w rozumieniu tego przepisu to tacy, których wierzytelności powstały po dokonaniu przez dłużnika czynności prawnej krzywdzącej wierzycieli, **ale nie później niż w chwili wystąpienia ze skargą pauliańską**. Ta przesłanka została spełniona.

Wynikające z uregulowań art. 527 i 530 k.c. różnice pomiędzy sytuacją, gdy uznania czynności za bezskuteczną dochodzi wierzyciel, którego wierzytelność już istniała w chwili dokonywania tej czynności, a przypadkiem, gdy czyni to wierzyciel, którego wierzytelność dopiero powstanie w przyszłości, są istotne. W pierwszym przypadku normowanym przez art. 527 k.c. wystarczy, że dłużnik działał tylko ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela, w

drugim natomiast przepis art. 530 k.c. wymaga, aby dłużnik, dokonując czynności, działał z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela. Przez zamiar pokrzywdzenia rozumieć należy taki stosunek psychiczny dłużnika do wyobrażonego skutku podjętego działania, który pozwala przyjąć, że chce on pokrzywdzenia wierzyciela przyszłego, a czynność zostaje dokonana w tym celu. Udzielenie przewidzianej w art. 530 k.c. ochrony pauliańskiej bezsprzecznie **możliwe jest w sytuacji, gdy dłużnik działał z zamiarem bezpośrednim pokrzywdzenia wierzyciela (dolus directus). Zatem jeśli dłużnik, dokonując danej czynności prawnej, miał na uwadze inny cel niż pokrzywdzenie wierzyciela, skarga pauliańska nie odniesie skutku.**

Rozbieżności w orzecznictwie wywołuje problem, czy art. 530 k.c. znajduje zastosowanie w przypadku, gdy dłużnik działał z zamiarem ewentualnym (**dolus eventualis**) pokrzywdzenia wierzyciela. W wyroku z 7 lutego 2008 V CSK 434/07 SN wyraził pogląd, że zamiar pokrzywdzenia, wymagany przez art. 530 k.c., **nie powinien podlegać zawężającej wykładni i być ograniczany do zamiaru bezpośredniego**, gdyż z konieczności czyniłoby to ochronę przyszłych wierzycieli iluzoryczną. Uznał, że świadomość możliwego pokrzywdzenia jest również wystarczająca do przyjęcia zamiaru pokrzywdzenia, bowiem działanie ludzkie obejmuje w zasadzie nie tylko następstwa zamierzone, ale i te, których jakkolwiek nie chce się wywołać, przewiduje się jako możliwe, a zarazem objęte wolą (zamiar ewentualny). **Oznacza to, że zamiar pokrzywdzenia przyjmując należy także u tego, kto w chwili dokonywania czynności liczył się z tym, że w związku z jego działalnością może mieć wierzycieli i że czynność jego może być połączona z ich krzywdą.** W wyroku z dnia 6.03.2009 r. II CSK 64/11 SN wskazał, że **działa w zamiarze pokrzywdzenia ten, kto posiadając zobowiązania dokonuje darowizny jedynego składnika majątkowego, wiedząc, że będzie zaciągał dalsze zobowiązania, których nie jest w stanie spełnić, a następnie doprowadza do podwojenia wysokości zobowiązań, z czym łączy się pokrzywdzenie wierzyciela, co było objęte jego świadomym działaniem.**

Skarżący w apelacji odwołał się do stanowiska Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 29 maja 2015 roku (sygn. akt: V CSK 454/14). „Nie budzi więc wątpliwości, że art. 530 KC zmienia przesłanki odpowiedzialności dłużnika, z treści przepisu wynika bowiem, że nie wystarcza sam fakt świadomości, a więc stan wiedzy, ale ustawodawca nakłada obowiązek ustalenia stosunku psychicznego do skutku. Rozbieżność w poglądach, również w orzecznictwie Sądu Najwyższego (por wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2003 r. IC CSK 1965/00 i z dnia 9 listopada 2011 r. 11 CSK 64/11, OSNC - ZD z 2013 r. Nr 1, poz. 5 oraz z dnia 7 lutego 2008 r. VCSK 434/07), wiąże się z oceną stosunku dłużnika do uświadamianego sobie pokrzywdzenia, a więc czy „zamiar pokrzywdzenia” wymaga udowodnienia dłużnikowi chęci pokrzywdzenia czy też wystarczy dowód, że dłużnik na pokrzywdzenie się godził, a zatem czy ustawodawcy chodziło o winę umyślną w postaci zamiaru bezpośredniego czy i zamiaru ewentualnego. Zauważyć należy, że jakkolwiek skarga pauliańska ma na celu ochronę uzasadnionego interesu wierzyciela przed niełojalnymi zachowaniami dłużnika to jednak w sposób istotny ingeruje ona w swobodę obrotu, co przy wierzytelnościach przyszłych, przyjęcie szerszej wykładni musi być poczytane za ingerencję nadmierną. **Sąd Najwyższy w składzie rozstrzygającym sprawę niniejszą opowiada się więc za wykładnią wskazującą, iż przez zamiar pokrzywdzenia rozumieć należy taki stosunek psychiczny dłużnika do wyobrażonego skutku podjętego działania, który pozwala przyjąć, że chce on pokrzywdzenia wierzyciela przyszłego, a czynność zostaje dokonana w tym celu. Jeżeli dłużnik dokonując danej czynności prawnej miał na uwadze inny cel, skarga pauliańska nie odniesie skutku.**

Orzeczenie to spotkało się z glosą krytyczną B. B. i A. N., POP 2016, z. 4, s. 305, i omówieniem M. B., Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w sprawach bankowych za okres od stycznia do czerwca 2015 r. (cz. 2), M.Pr.Bank. 2016, nr 3, s. 58).

Natomiast nie jest przy tym istotne, czy osoba przyszłego wierzyciela była już wówczas oznaczona, czy dłużnik znał dokładnie wielkość jego wierzytelności i w jakiej konkretnie dacie ona powstanie oraz jaki czas dzieli chwilę dokonania przez dłużnika czynności prawnej krzywdzącej wierzycieli od powstania wierzytelności. Ciężar udowodnienia zamiaru pokrzywdzenia przez dłużnika przyszłych wierzycieli spoczywa na wierzycielu (art. 6).

Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie podziela pogląd prawny wyrażony przez Sąd Apelacyjny w Krakowie w uzasadnieniu wyroku z dnia 11 stycznia 2018 r. sygn.. akt (...), (zbieżny z poglądem SN wrażonym w wyroku z 7 lutego 2008 V CSK 434/07 SN) zgodnie z którym: „Dla przyjęcia spełnienia przesłanek z art. 530 k.c. wystarczające jest ustalenie, że dłużnik w chwili dokonywania czynności zdawał sobie sprawę lub przynajmniej mógł zdawać sobie sprawę, przy zachowaniu należytej staranności, że w przyszłości będzie odpowiadał za dług i pomimo tego dokonał czynności z pokrzywdzeniem wierzycieli. Nie jest przy tym istotne, czy osoba przyszłego wierzyciela jest oznaczona oraz czy sam dług jest identyfikowalny.”, a więc pogląd odmienny od wykładni zawężającej.

W tej sytuacji oczywistym jest, że skarga pauliańska jest uzasadniona. Trafnie bowiem Sąd I instancji wskazał, że w okolicznościach niniejszej sprawy nie budzi wątpliwości, że dłużnik miał świadomość toczącego się postępowania podatkowego bowiem brał w nim udział, jak również miał świadomość co do wysokości ewentualnych należności w stosunku do Skarbu Państwa. Uzasadnione jest zatem stanowisko Sądu I instancji, że dłużnik M. L. darując pozwanemu nieruchomości co najmniej godził się z faktem, że w efekcie tej czynności Skarb Państwa nie uzyska zaspokojenia wierzytelności podatkowych lub uzyska je w mniejszym stopniu, niż by to nastąpiło, gdyby darowizny nie dokonano. Działal więc ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Zamiar pokrzywdzenia przyjąć bowiem należy także u tego, kto w chwili dokonywania czynności liczył się z tym, że w związku z jego działalnością może mieć wierzycieli i że czynność jego może być połączona z ich krzywdą.

W ocenie Sądu Apelacyjnego skarga pauliańska w realiach niniejszej sprawy jest uzasadniona także przy prezentowaniu wcześniej przedstawionej wykładni zawężającej, albowiem po pierwsze w toku toczącego toczy się postępowania, M. L. mając świadomość co do wysokości ewentualnych należności w stosunku do Skarbu Państwa, podejmuje czynności związane z wyzbywaniem się swego majątku w postaci:

Ponadto w tym kontekście należy przypomnieć chronologię zdarzeń:

- 13 kwietnia 2010 r. postanowieniem nr (...) Naczelnik Urzędu Skarbowego w M. wszczął z urzędu postępowanie podatkowe w stosunku do M. L. z tytułu zobowiązań podatkowych
- 4 stycznia 2012 r. przed notariuszem w D. zawarto umowę darowizny 1/10 udziału we współwłasności przedmiotowej nieruchomości od M. L. na rzecz na rzecz J. L.
- 16 kwietnia 2012 r. zawarto przed Sądem Rejonowym w M. ugodę, na mocy której zniesiona została współwłasność przedmiotowej nieruchomości w ten sposób, że własność w całości przypadła J. L. bez spłat na rzecz M. L..
- 9 października 2014 r. Dyrektor Izby Skarbowej w K. wydał decyzję kończącą postępowanie ustalając wysokość podatku; przeciwko dłużnikowi został wystawiony tytuł wykonawczy nr (...);
- egzekucja przeciwko dłużnikowi okazała się bezskuteczna.

Faktem jest, że wg wykładni zawężającej **przez zamiar pokrzywdzenia rozumieć należy taki stosunek psychiczny dłużnika do wyobrażonego skutku podjętego działania, który pozwala przyjąć, że chce on pokrzywdzenia wierzyciela przyszłego, a czynność zostaje dokonana w tym celu.**

Faktem też jest to, że ciężar dowodu spoczywa na powodzie. Jednakże obiektywizując ocenę, trudno racjonalnie wytłumaczyć następujące okoliczności:

- o ile kausą tych czynności prawnych M. L. była wola przeniesienia własności tej nieruchomości w całości na rzecz J. L., to dlaczego dokonywano tego w dwóch czynnościach dokonywanych w bliskich odstępach czasu, np. zamiast jednej czynności w postaci darowizny całości własności tej nieruchomości
- w sytuacji, kiedy zawarto ugodę sądową o zniesieniu własności nieruchomości faktycznie bezpośrednio po wniesieniu sprawy do sądu w postępowaniu sądowym, to dla czego nie dokonano tego w formie aktu notarialnego

- brak też wytłumaczenia inicjowania tego postępowanie sądowego i to przez M. L., w sytuacji zniesienie współwłasności przez przeniesienia całości własności nieruchomości na rzecz J. L., bez spłat i dopłat na rzecz M. L. w formie ugody i to niemal bezpośrednio po wniesieniu sprawy do sądu

- niezależnie od tego brak jest wyjaśnienia kauzy tych czynności polegającej na bezpłatnym przysporzeniu na rzecz J. L.

- brak też wyjaśnienia kauzy podejmowanych czynności prawnych związanych z wyzbywaniem się swego majątku w sytuacji wiedzy M. L. o toczącym się postępowaniu oraz świadomość co do wysokości ewentualnych należności w stosunku do Skarbu Państwa

Faktem jest, że zgodnie z zawężającą wykładnią: **„Jeżeli dłużnik dokonując danej czynności prawnej miał na uwadze inny cel, skarga pauliańska nie odniesie skutku.”**

Jednakże wydaje się, że w tym zakresie, przy przedstawionych powyżej zastrzeżeniach, ciężar dowodu spoczywa na dłużniku.

W tym zakresie pozwany J. L. w odpowiedzi na pozew wniósł o dopuszczenie dowodu z jego zeznań oraz zeznań M. L. na okoliczność przyczyn i jego wiedzy na temat przyczyn i okoliczności tych transakcji. Sąd I instancji dowód taki dopuścił, z tym, że na wniosek powoda dowód z przesłuchania stron ograniczył do przesłuchania pozwanego.

Jednakże ani świadek ten, ani pozwany, pomimo wezwania Sądu na rozprawę w dniu 1 czerwca 2017 r. nie stawili się, ani też nie złożyli jakichkolwiek wyjaśnień przyczyn swojego niestawiennictwa. Wobec faktu cofnięcia tego wniosku dowodowego Sąd dowód ten pominął.

Tak więc należy stwierdzić, że pozwany nie tylko że nie wskazał innego celu tych czynności niż podjęcie ich w zamiarze pokrzywdzenia wierzyciela, ale nawet cofnął wniosek dowodowy na okoliczność wyjaśnienia przyczyn i okoliczności tych transakcji.

Niezależnie od tego należy także wskazać, że zgodnie z art. 227 k.p.c. przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie. Tak więc, co należy podkreślić, co do zasady przeprowadzenie dowodu ma służyć potwierdzeniu okoliczności faktycznych wskazanych w tezie dowodowej, a nie poszukiwaniu faktów.

Mając na uwadze powyższe uwagi i ustalenia, w ocenie Sądu Apelacyjnego, działanie M. L., jako dłużnika były podejmowane z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela w rozumieniu art. 530 k.c.

Odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 527 § 2 k.c., należy wskazać, że wbrew zarzutom skarżącego pozwany nie wykazał faktu istnienia, aktualnej wysokości wierzytelności zabezpieczonej hipoteką, oraz nie wykazał aktualnej wartości przedmiotowej nieruchomości, a więc nie wykazał z tego powodu braku pokrzywdzenia wierzyciela w sytuacji wyzbycia się własności tej nieruchomości przez dłużnika. Wartość tej nieruchomości nie jest bezsporna a pozwany wykazał jej wartość, np. nie wniósł o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego na ta okoliczność, zaś pełnomocnik powoda w odpowiedzi na tą argumentację słusznie zarzucił, że kwestia ta może być przedmiotem badania w toku egzekucji z nieruchomości przy podziale sumy uzyskanej z egzekucji.

Niezależnie od tego odnosząc się do zarzutu naruszenia art. 233 § 1 k.p.c., co faktu braku przeprowadzenia dowodu, należy zauważyć, że po uznaniu sprawy uznanej do rozstrzygnięcia i udzieleniu stronom głosu, pełnomocnik pozwanego nie zgłosił zarzutu w trybie art. 162 k.p.c. w tym zakresie.

Przechodząc do oceny kolejnej przesłanki skargi pauliańskiej, to co do zasady rację ma skarżący w zakresie naruszenia ***art. 527 § 3 k.c.***

Wskazać bowiem należy, że do zaskarżenia przez wierzyciela czynności prawnej dłużnika dokonanej ***przed powstaniem jego wierzytelności*** jest ponadto konieczne, ***aby osoba trzecia w chwili uzyskania korzyści majątkowej wiedziała lub – przy zachowaniu należytej staranności – mogła się dowiedzieć, że***

dłużnik – dokonując czynności – działał w zamiarze pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli. W tym zakresie ustawa inaczej jedynie potraktowała sytuację, gdy w wyniku czynności prawnej dłużnika osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową odpłatnie. W tym przypadku wierzyciel nie może żądać uznania czynności za bezskuteczną, gdy osoba trzecia jedynie przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał w zamiarze pokrzywdzenia wierzycieli. Do sytuacji tej nie znajduje zastosowania domniemanie z art. 527 § 3. Inaczej rzecz ujmując – jak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 listopada 2011 r., II CSK 64/11, OSNC-ZD 2013, nr A, poz. 5, z omówieniem Z. Strusa, Przegląd orzecznictwa, Palestra 2011, nr 11–12, s. 134 – przepisu art. 527 § 3 nie stosuje się, gdy osoba trzecia uzyskała odpłatnie korzyść majątkową w warunkach przewidzianych w art. 530. Norma art. 530 zdanie drugie ma charakter wyjątkowy i nie dotyczy przypadku, gdy osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową tylko częściowo odpłatnie (A. Ohanowicz (w:) System Prawa Cywilnego, t. 3, cz. 1, Prawo zobowiązań – część ogólna, red. Z. Radwański, Ossolineum 1981, s. 948). Według innego poglądu jeżeli świadczenie ekwiwalentne osoby trzeciej zostało ograniczone do części uzyskanej korzyści, art. 530 zdanie drugie stosuje się tylko do tego rozmiaru korzyści.

W pierwszej kolejności należy więc dokonać oceny przedmiotowych czynności, tj. **czy było one odpłatne, czy też nieodpłatne.**

W ocenie Sądu Apelacyjnego **wykazania, że uzyskanie własności nieruchomości w wyniku zniesienia współwłasności**, przy różnicy udziałów 1/10 do 9/10 na niekorzyść osoby obejmującej własność całości nieruchomości bez spłat i dopłat **było ekwiwalentne** leży po stronie wywodzącej z tego skutki prawne. **Okoliczności tych pozwany nie wykazał.** Nie wskazał jakiegokolwiek kauzy tej czynności, jak również kauzy umowy darowizny. Wskazuje to zatem nieodpłatny charakter dokonywanych czynności.

Tak więc zgodnie z art. 528 k.c. Jeżeli skutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną, chociażby osoba ta nie wiedziała i nawet przy zachowaniu należytej staranności nie mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli.

Natomiast gdyby uznać, że uzyskanie przysporzenia po stronie pozwanego dokonane w wyniku zniesienia współwłasności przedmiotowej nieruchomości nie można uznać za nieodpłatne, **czego Sąd Apelacyjny nie ustala**, to i tak nie powoduje to a limine bezzasadności skargi pauliańskiej w niniejszej sprawie.

Zgodnie bowiem z art. 530 k.c. Przepisy artykułów poprzedzających stosuje się odpowiednio w wypadku, gdy dłużnik działał w zamiarze pokrzywdzenia przyszłych wierzycieli. Jeżeli jednak osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową odpłatnie, wierzyciel może żądać uznania czynności za bezskuteczną tylko wtedy, gdy osoba trzecia o zamiarze dłużnika wiedziała.

W ocenie Sądu Apelacyjnego ustalenia stanu faktycznego, przy uwzględnieniu powyżej uczynionych dodatkowych uwag co do zamiaru dłużnika, można odpowiednio odnieść do osoby nabywcy przedmiotowej nieruchomości, tj. do pozwanego.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w realiach niniejszej sprawy, **nie ma wątpliwości co do wiedzy pozwanego o działaniu dłużnika z zamiarem pokrzywdzenia wierzyciela w rozumieniu art. 530 k.c.**

Dlatego Sąd Apelacyjny orzekł jak w pkt 1 sentencji na mocy art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono jak w pkt sentencji według zasady odpowiedzialności za wynik postępowania określonej w art. 98 § 1 k.p.c., a co do wysokości odnośnie zwrotu kosztów zastępstwa, zgodnie z stawkami określonymi w § 2 pkt 7 oraz § 10 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. z 05.11.2015 r. poz. 1804; zm. Dz.U. z 12.10.2016 r. poz. 1667).

SSA Jerzy Bess SSA Paweł Czepiel SSA Józef Wąsik